

ДЕСТРУКТУРОВАНІ СИНТАКСИЧНІ ОДИНИЦІ В УКРАЇНСЬКІЙ ЧОЛОВІЧІЙ ІНТИМНІЙ ПОЕЗІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ

Тетяна Євтушина

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
вул. Староportoфранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-6561-5880
e-mail: ievtushyna@ukr.net

Анотація. У статті з'ясовано неповторність сучасного поетичного тексту як складної комунікативної структури. Підкреслено, що українська чоловіча інтимна поезія початку ХХІ століття поєднує розвиток класичних течій, продовження новаторських пошуків і постання нових тенденцій. Наголошено, що у сучасній лінгвопоетиці поетичне слово набуло трансцендентних ознак. Воно не лише комунікативний засіб, який репрезентує наявну інформацію, а й те, що ще не відбулося. Сучасні поетичні тексти транслюють довкілля через номінації та численні дескрипції, що репрезентують предметні реалії, сукупність яких є відтворенням калейдоскопу уявлень, не позбавлених, однак, системної організації.

У межах наукової розвідки виокремлено й досліджено синтаксично-функційні особливості деструктурованих одиниць сучасної чоловічої інтимної лірики. Зазначено, що синтаксична деструкція – свідомі порушення формального боку тексту на синтаксичному рівні, що спричиняють виникнення нових смислів та інтерпретацій, метою яких є знищення меж тексту та реальності.

Доведено, що чоловічі інтимні поезії початку ХХІ століття представлено в незвичній формі, відмінній від класичної. Часто автори вдаються до деструкції: пишуть свої вірші одним текстом, без великої літери та розділових знаків, присутня розірваність слів та речень. Деструкція виступає як один зі способів деконструкції тексту.

Деструктування синтаксичних одиниць зафіксовано у таких поетів, як-от: Василь Махно «Нам знову залишиться вивчити двом», Анатолій Дністровий «У неї очі великі вітрини», «Жовтий місяць гойдала», Сашико Ушлаков «Нори золотих лисенят наче вени», «Усе це поволі стирає наші видимі межі», «Сни про Україну», Іван Андрусяк «Із повітря в повітря», Тарас Девдюк «Ми цілу ніч», Сергій Жадан «Вона ще не виросла» та ін. Узагальнено, що для їхнього синтаксису характерна аморфність і невизначеність, що й дає підстави кваліфікувати цю манеру поетичного письма як аморфно синтаксичну. Таким деструктурованим синтаксисом, мабуть, поети переслідують мету: читач самостійно повинен зрозуміти, що ті чи ті розділові знаки тільки заважатимуть зрозуміти «глибинний» зміст твору і водночас читач сам може виділити у смисловому та інтонаційному плані певний компонент строфи, застосувавши з цією метою доречний, на його думку, розділовий знак.

Ключові слова: поетична мова, деструктуровані синтаксичні одиниці, українська чоловіча інтимна поезія початку ХХІ століття.

DESTRUCTURED SYNTACTIC UNITS IN UKRAINIAN MEN'S INTIMATE POETRY OF THE 21ST CENTURY

Tatiana Yevtushyna

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology and Methods of Teaching Professional
Disciplines
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky
Staroportofrankivska str., 26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6561-5880
e-mail: ievtushyna@ukr.net

Abstract. *The article clarifies the uniqueness of the modern poetic text as a complex communicative structure. It is emphasized that the Ukrainian male intimate poetry of the beginning of the 21st century combines the development of classical currents, the continuation of innovative searches and the emergence of new trends. It is emphasized that in modern linguopoetics the poetic word has acquired transcendental features. It is not only a communication tool that represents the available information, but also what has not yet happened. Modern poetic texts broadcast the environment through nominations and numerous descriptions representing objective realities, the totality of which is a reproduction of a kaleidoscope of ideas, which, however, are not devoid of systematic organization.*

The syntactic and functional features of the deconstructed units of modern men's intimate lyrics have been identified and investigated within the scope of scientific research. It is noted that syntactic destruction is a deliberate violation of the formal side of the text at the syntactic level, which causes the emergence of new meanings and interpretations, the purpose of which is to destroy the boundaries of the text and reality. It is proved that male intimate poetry of the beginning of the 21st century is presented in an unusual form, different from the classical one. Authors often resort to destruction: they write their poems in one text, without capital letters and punctuation marks, there are broken words and sentences. Destruction acts as one of the methods of text deconstruction.

The destructuring of syntactic units is recorded in such poets as: Vasyl Makhno "We will have to study again for two", Anatoliy Dnistroy "She has big shop windows in her eyes", "The yellow moon swayed", Sashko Ushlakov "The holes of golden foxes are like veins", "Everything it slowly erases our visible borders", "Dreams of Ukraine", Ivan Andrusiak "From air to air", Taras Devdyuk "We are all night", Serhii Zhadan "She has not grown up yet" and others. It is summarized that their syntax is characterized by amorphousness and uncertainty, which gives grounds to qualify this manner of poetic writing as amorphously syntactic.

With such a deconstructed syntax, the poets are probably pursuing a goal: the reader must independently understand that these or those punctuation marks will only hinder the understanding of the "deep" content of the work, and at the same time, the reader himself can highlight a certain component of the stanza in terms of meaning and intonation, applying for this purpose the appropriate, in his opinion, a punctuation mark.

Key words: *poetic language, deconstructed syntactic units, Ukrainian male intimate poetry of the beginning of the 21st century.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень проблеми. Українська чоловіча інтимна поезія початку ХХІ століття поєднує розвиток класичних течій, продовження новаторських пошуків і постання нових тенденцій. Щоб сприймати таку лірику, потрібно мати відчуття не лише мови, а і слова; важливе чуттєве начало, а не раціональне.

Сучасні філологи активно опрацьовують лінгвістичну релевантність українського поетичного тексту: поетична мова як явище емоційно-естетичного освоєння світу (С. Єрмоленко, Л. Савченко), мова поезії і картина світу (В. Калашник), поетична милозвучність (Т. Беценко, Л. Ставицька), лексико-граматичне увиразнення (Л. Мацько, Л. Савченко, О. Тележкіна, О. Калашник), зоровіршування (Н. Дунь), сучасна українська синтаксична поетика (А. Загнітко, А. Поповський, Н. Кондратенко), лінгвопрагматичний вимір (В. Кононенко), цитатний тезаурус (Г. Сюта), інтертекстуальність (Г. Сюта, О. Тележкіна), шахопоезія, поетика слова і світу (А. Мойсієнко), фоностилістика, лексикографічна рецепція (О. Тележкіна), словотвір і слово-

перетворення (В. Калашник), фразеологія та афористичність (В. Калашник), лінгвопоетичні портрети окремих постатей (С. Єрмоленко, В. Калашник) тощо.

Мета та завдання. У сучасному поетичному тексті мова як система максимально унаочнює свій потенціал – номінативний, виражальний, накопичувальний, виявляє свою динаміку та універсальність. Стрункість синтаксичної побудови, як правило, розхитано. Синтаксична багатоплановість спонукає гру конотацій, семантичну наповненість. Проте на сьогодні ще не досить вивчено синтаксичну релевантність української чоловічої інтимної лірики початку ХХІ століття. Тому *мета* нашої статті – дослідити деструктуровані синтаксичні одиниці сучасної чоловічої інтимної поезії. Поставлена мета зумовлює розв'язати такі *завдання*: 1) з'ясувати неповторність сучасного поетичного тексту як складної комунікативної структури; 2) визначити масив деструктурованих синтаксичних одиниць в українській чоловічій інтимній ліриці початку ХХІ століття; 3) проаналізувати синтаксично-функційні особливості

деструктурованих одиниць сучасної чоловічої інтимної лірики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині поетичний текст – складна комунікативна структура. У ній враховано особистість автора, але в єдиній площині з його культурними, психологічними, ментальними, етнічними, соціальними параметрами, можливості сприйняття читача й поетичний хронотоп.

У сучасній лінгвопоетиці поетичне слово набуло трансцендентних ознак. Воно не лише комунікативний засіб, який репрезентує наявну інформацію, а й те, що ще не відбулося. Поетичне слово таким чином «творить нову і нівелює стару, стереотипну дійсність» [8, с. 37].

Як слушно наголошує Г. Сюта, поети ХХ – початку ХХІ століття мають інше бачення естетики мови, ніж у першій третині ХХ століття [6, с. 38]. Сучасні майстри вербального мистецтва по-іншому сприймають і трактують, освоюють і відтворюють національну словесну традицію [6, с. 38]. Творчою знахідкою сучасних віршів є поєднання елементів народнопоетичного та новаторського творення тексту. Такі оновлення скеровано «на смислове ускладнення, встановлення глибинних асоціативно-оцінних паралелей, нову символізацію» [4, с. 4]. Крім того, численна персоніфікація є знаковою.

Сучасний поетичний текст може містити традиційні культури, які по-новому метафоризовано і символізовано, змінено їхню сполучуваність. На цьому ґрунті виникає оновлена семантична структура, не передбачувані попереднім мовленнєвим досвідом пресупозиції, читач сприймає аналогії на відмінній прагматичній основі [4, с. 4–5]. Недомовленості, імпліцитне самовираження зумовили виникнення численних закодованих віршів. Автори утаємничують поетичне полотно. Подекуди замовчування поетичної інформації, завуальований смисл «створюють метафоричний контекст, який позначений внутрішніми алюзійними чинниками» [4, с. 7]. Але має рацію В. Кононенко, що в такій системі поетичні тексти транслюють докільця через номінації та численні дескрипції, що репрезентують предметні реалії, «сукупність яких є відтворенням калейдоскопу уявлень, не позбавлених, однак, системної організації» [4, с. 9].

У сучасному поетичному тексті слово перебуває в напруженій формі, це зумовлює апробацію новаторських підходів до побудови речення [1, с. 799].

Відхилення від нейтральної структури створює неординарну конструкцію та форму стилістичне забарвлення. Засобами афективного синтаксису є елімінація мовних елементів чи їхня плеонастичність, повтори тощо.

Вищезазначене вможливує підкреслити, що для сучасної української поезії властиві різні діапазони й напрями звучання. Це забезпечує синтаксичній поетиці «неспівмірність» та «нерівнорядність». Здебільшого такі особливості залежать від творчої особистості поета, його «прагнення творити почуттєву чи образно-ментальну, когнітивно-опосередковану поезію» [1, с. 809]. Повстання нових парадигм у синтаксичній поетиці «значною мірою прогнозують розвиток потенційних можливостей синтаксичних форм слова тощо» [1, с. 809], на часі синтаксична деструкція. Погоджуємося, що такий синтаксис – це «не тотальне порушення структури або змісту тексту, а особливий тип цієї структури (або змісту), що подібно до прийомів «шокової терапії» впливає на адресата» [3, с. 87–88].

Зокрема, українська чоловіча інтимна лірика ХХІ століття вможливує переконалися у вищесказаному. Сучасні чоловічі поезії представлені в незвичайній формі, відмінній від класичної. Часто автори вдаються до деструкції: пишуть свої вірші одним текстом, без великої літери та розділових знаків, присутня розірваність слів та речень. Деструкція виступає як один зі способів деконструкції тексту. «Синтаксична деструкція – це, як наголошує Н. Кондратенко, – свідомі порушення формального боку тексту на синтаксичному рівні, що спричиняють виникнення нових смислів та інтерпретацій, метою яких є знищення меж тексту та реальності... Синтаксична деструкція як формальне порушення текстової організації, наслідком якої є утворення нових смислів, є різноманітним явищем» [3, с. 142].

Деструктування синтаксичних одиниць зафіксовано в таких поетів, як-от: Василь Махно «Нам знову залишиться вивчити двом» (тут присутні деякі розділові знаки, але не всі: «вона за порогом показує знак: дивитися в очі – снувати вервечку...»), Ана-

толій Дністровий «У неї очі великі вітрини», «Жовтий місяць гойдала», Сашко Ушлаков «Нори золотих лисенят наче вени», «Усе це поволі стирає наші видимі межі», «Сни про Україну», Тарас Девдюк «Ми цілу ніч», Сергій Жадан «Вона ще не виросла» та інші.

Зокрема, одним із яскравих авторів такого стилю є Сашко Ушлаков. У віршах цього поета відсутні великі літери та зрідка присутні деякі розділові знаки. Наприклад:

*сни про україну
кайфові сни й пасовиська
індустріальні міста
надто ранні шлюби
як на стару європу
такою ти бачиш у снах мою жовто-бла-
китну країну [7, с. 294].*

Навіть Україну автор пише з малої літери. Можливо, це не випадково. Ні, річ не в тім, що він не любить свою країну, мабуть, він тільки підкреслює її теперішній стан. С. Ушлаков використовує порівняння: «як на стару європу», епітети «жовто-блакитну країну», «північно-ірландська дівчино» та ін. Дещо порушений ритм, тому його вірші читаємо як сповідь, яка ллється з вуст автора.

Іван Андрусак численно вживає розірваність. Так, наприклад, поезія «Із повітря» написана без розділових знаків, тут наявна розірваність слова. А. Загнітко коментує таку синтаксичну розкутість як аналітизм [2, с. 523], що зумовлює появу незвичних фрагментованих конструкцій. Їх не можна пояснити як прагнення автора інтерпретувати розмовне мовлення. Це, мабуть, спроба семіотизувати ситуацію, збільшивши її знаковий статус. Мова актуалізується не тільки як засіб передавання ідей, спосіб творення тексту, але і як важливий чинник словесної творчості, власне метатекстотворення.

Наприклад:

*але більші од серця окрушини твоїх сліз
як слова у клесидрі висотують за-
–жи-
–во [7, с. 266].*

Цитована поезія унаочнює синтаксичну деструкцію, оскільки кожен фрагмент не самостійний. Це передбачає порушення текстового полотна, зумовлене бажанням автора. Такий прийом створює більш напружену атмосферу та надає деяку загадковість. Таку деструктовану поезію побудовано за просторовим принципом. Мета

такого синтаксису – унаочнити значущість ритмічної ударності віршового полотна. Акцентуація виділених слів, введення жирного шрифту, роздріб слів на склади підсилюють динамічність сприйняття поезії та її запам'ятовування. Іван Андрусак руйнує таким чином узвичаєну ритміку поезії, зміщує увагу читача на візуальний компонент. За допомогою синтаксичної деструкції митець грає з мовою, пріоритетною ознакою такого поетичного нововведення є авторська свобода. А. Загнітко визначає цю специфіку поетичного синтаксису як «деструктивістсько-репрезентативно-епатажну» [2, с. 497–507], що потребує від реципієнта трансформувати відповідні конструкції у слова, речення, текст.

В іншому вірші «Сонна осінь з голубами янголів» також присутня розірваність слова наприкінці мовного полотна досліджуваної поезії:

*я тебе усього світу знаками
кличу тебе, кличу тебе, кли... [7, с. 268].*

Треба зазначити, що І. Андрусак схильний використовувати деструктовані синтаксичні одиниці. Багато віршів написано без розділових знаків, відсутні великі літери на початку речення та розірваність слів. Але розірваність зафіксовано рідше порівняно з іншими прийомами. Такий підхід зумовлює реалізацію текстової варіативності. Текстова реальність існує в різних вимірах: ризоматичність спонукає до появи змістових зрушень, що не спотворюють реальність, а програмують інші ключі до її тлумачення та сприйняття і розширюють семантику висловлювання додатковими емоційними відтінками.

Анатолій Дністровський теж не відмовляється писати теперішнім модним деструктованим віршем. Поезії «У неї очі великі вітрини» та «Жовтий місяць гойдала» написані схоже. У першому вірші зафіксовано повтори слів та словосполучень:

*у неї очі великі вітрини в яких
бачиш людей застиглих у вечірньому
тумані
в неї очі наче великі світи
де миготять чужі обличчя [...]
[...] воно прийде потоне в її смутку
воно прийде
коли в очах їй потемніє [7, с. 281].*

Можна помітити, що автор не замислюється над тим, де потрібні розділові знаки, а де ні. Не виділяє порівняння, дієприкметни-

ковий зворот – суцільний потік. У вірші нема рими та в деяких місцях можна «упіймати» ритм.

У поезіях Ігоря Римарука «Ксерокопія» та «Дощ» синтаксичну деструкцію репрезентовано відсутністю розділових знаків та великої літери. Зокрема, вірш «Дощ» невеликий за обсягом, але насичений емоціями:

*сном обів'є обох
як золотим плющем
доля прогорне страх
і пропалю твої дах
я золотим дощем* [7, с. 248].

Відсутність розділових знаків створює потік свідомості. Автор влучно використовує метафору та порівняння. Читач може лише здогадуватися, де треба зупинитися, а де продовжувати. Такі поетичні твори розраховано на синтаксично підготовленого читача:

*а потім там
у нетрощах любові
помітиш пташенятко її смутку* [7, с. 281].

Традиція в літературі за кожним письмовим знаком закріплює певну функцію, але поетичний експеримент із синтаксичною деструкцією здатний їх роз'єднати. Стандартної функції інтонаційної розмітки тексту іноді набувають оригінальні авторські знаки. І навпаки, звичні для читачів знаки, трапляється, набувають нестандартну функцію, наприклад, образотворчу.

Ще менший вірш у Тараса Девдюка «Ми цілу ніч»:

*ми цілу ніч садили сад
який не розцвіте
тому ти так зітхала* [7, с. 270].

У цих кількох деструктурованих рядках кожен читач може знайти свою тему. Для когось це буде тема саду, для іншого – любов, а для когось – кінець життя. На перший погляд, це зовсім не вірш, але не треба забувати, що це сучасний вірш, у якому відсутнє вербальне табу. Тому й три рядки можна вважати повноцінним віршем.

Синтаксична деструкція продукує мовний хаос, свободу і розкутість вислову, що співі-

нують з інтелектуалізацією чоловічої інтимної лірики. Наприклад, у поезіях Тараса Девдюка фіксуємо вдале поєднання нелінійного письма з оминанням розділових знаків та розмежування частин речення:

*а пізніше
я любитиму тебе так як свою вітчизну
і навіть на кілька хвилин довше чи більше* [7, с. 270].

Такий структурний і семіотичний симбіоз є аналогією людської свідомості, у якій синкретично поєднано все, що є змістом концептуальної та мовної картин світу людини, усіх її вражень, емоцій, почуттів і відчуттів. Щодо оформлення поезій без розділових знаків, то їхнє коло широке і функційне навантаження різне. Для їхнього синтаксису характерна аморфність і невизначеність, що й дає підстави кваліфікувати цю манеру поетичного письма як аморфно синтаксичну.

Зокрема, у Сергія Жадана фіксуємо:
*вона ще не виросла і не втратила голову
від чорної музики у власних зап'ястях
і світло з небес і початки голоду
в її долонях будуть за щастя
вона ще не падала на мокрі матраци
і в кров її не вливався поспіх* [7, с. 271].

Таким деструктурованим синтаксисом, мабуть, поет переслідує мету: читач самостійно повинен зрозуміти, що ті чи ті розділові знаки тільки заважатимуть зрозуміти «глибинний» зміст твору і водночас читач сам може виділити у смисловому та інтонаційному плані певний компонент строфи, застосувавши з цією метою доречний, на його думку, розділовий знак. Загалом «у лінгвопоетичному вимірі Жаданові тексти претендують на словесний епатаж; така вседозволеність стає свого роду візитною картою постмодерністського нарративу» [5, с. 29], синтаксична деструкція забезпечує потужний мовно-естетичний ефект.

Висновки. Як бачимо, у чоловічій інтимній поезії превалює мода на новий вірш. Перспективним є вивчення дискурсу війни у сучасній українській чоловічій поезії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загнітко А.П. Теоретична граматики сучасної української мови: Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
2. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
3. Кондратенко Н.В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу : монографія. Київ, 2012.
4. Кононенко В.І. Лінгвопоетичні виміри сучасного текстотворення. *Мовознавство*, 2013. № 4. С. 3–14.

5. Кононенко В.І. Прагматика художнього тексту: пошуки новостилю : монографія. Київ ; Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2021. 365 с.
6. Сюта Г.М. Цитата в українському поетичному тексті ХХ століття: джерела, прагматика, рецепція : дисерт. докт. філол. наук зі спеціальності : 10.02.01 «Українська мова». Інститут української мови НАН України. Київ, 2018. 254 с.
7. Українська інтимна лірика: твори: для старшого шкільного віку. / Упорядкув. текстів, перед., підготов. комент., прим. та наоч.-метод. матеріалів К.Г. Борисенко. Київ : Школа, 2009. 352 с.
8. Фізер І. Свято поезії і погляд критика. *Слово і час*. 1991. № 9. С. 37–40.

REFERENCES

1. Zagnitko A.P. (2011). Theoretical grammar of the modern Ukrainian language: Morphology. Syntax. Donetsk: VKF BAO LLC. 992 p.
2. Zagnitko A.P. (2001). Theoretical grammar of the Ukrainian language: Syntax. Donetsk: DonNU. 662 p.
3. Kondratenko N.V. (2012). Syntax of Ukrainian modernist and postmodernist artistic discourse: monograph. Kyiv.
4. Kononenko V.I. (2013). Linguistic dimensions of modern text creation. *Linguistics*. No. 4. P. 3–14.
5. Kononenko V.I. (2021). Pragmatics of artistic text: search for a new style: monograph. Kyiv; Ivano-Frankivsk: Prykarpattia National University named after Vasyl Stefanyk. 365 p.
6. Syuta H.M. (2018). Quotation in the Ukrainian poetic text of the 20th century: sources, pragmatics, reception: dissertation dr. Philol. of Sciences in the specialty 10.02.01 “Ukrainian language”. Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv. 254 p.
7. Ukrainian intimate lyrics: Works: for senior school age / Arranged texts, pre., preparation comment., note and experimental method. materials by K.G. Borysenko. Kyiv: School, 2009. 352 p.
8. Fizer I. (1991). Poetry festival and critic’s view. *Word and time*. No. 9. P. 37–40.